

Moduł 6: Antycyganizm

CLIO

Radzenie sobie z postawami wrogości a budowanie kompetencji obywatelskich. Trudne wyzwania dla nauczycieli szkół zawodowych.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Październik 2021

Informacje o projekcie

Akronim projektu:	CLIO
Tytuł projektu:	Radzenie sobie z postawami wrogości a budowanie kompetencji obywatelskich. Trudne wyzwania dla nauczycieli szkół zawodowych.
Numer projektu:	2019-1-DE02-KA202-006185
Agencja Narodowa:	NaBibb
Strona internetowa:	www.clio-project.eu
Autor projektu:	Institut für Didaktik der Demokratie, Leibniz University Hannover
Wersja dokumentu:	1.00
Data opracowania:	18.07.2020

Wsparcie Komisji Europejskiej dla produkcji tej publikacji nie stanowi poparcia dla treści, które odzwierciedlają jedynie poglądy autorów, a Komisja nie może zostać pociągnięta do odpowiedzialności za jakiegokolwiek wykorzystanie informacji w niej zawartych. Numer projektu: 2019-1-DE02-KA202-006185

Strony projektu

Leibniz
Universität
Hannover

Institut für Didaktik der Demokratie
Leibniz Universität Hannover,
Niemcy
www.idd.uni-hannover.de/en

Institut für
Didaktik der
Demokratie

Technical school Nikola Tesla,
Vukovar,
Chorwacja
www.ss-tehnicka-ntesla-vu.skole.hr

Zespół Szkół Poligraficznych,
Warszawa,
Polska
www.www.zspoligraf.pl

Warszawskie Centrum Innowacji
Edukacyjno-Społecznych i Szkoleń
Warszawa,
Polska
www.wcies.edu.pl

Nansen Dialogue Centre, Osijek,
Chorwacja
www.www.ndcosijek.hr

Demokratiezentrum Wien,
Austria
www.demokratiezentrum.org

SPIS TREŚCI

Projekt CLIO.....	5
1. Podstawowe informacje	6
2. Wprowadzenie	6
3. Czym jest antycyganizm i jakie są jego definicje?	7
4. Historia antycyganizmu.....	11
5. Formy antycyganizmu jakie są jego przejawy na co dzień	16
6. Jak zapobiegać i zwalczać antycyganizm?	24
7. Nauczanie o antycyganizmie	28
8. Gdzie szukać informacji? Organizacje pozarządowe i inne instytucje.....	28
9. Literatura.....	30

PROJEKT CLIO

Clio to międzynarodowy projekt dotyczący prewencji i radzenia sobie z pravicowym ekstremizmem w szkołach zawodowych. Dzięki wiedzy i informacjom zawartym w tym projekcie nauczyciele i dyrektorzy z łatwością będą mogli zrozumieć różne stanowiska i zachowania uczniów oraz będą w stanie bronić wartości demokratycznych. W tym celu eksperci z Austrii, Polski, Chorwacji i Niemiec, w ścisłej współpracy z grupą docelową, opracowali różne pomocne materiały dla nauczycieli szkół zawodowych, takie jak: aplikację, szkolenie oraz podcast. Głównym celem tego projektu jest dzielenie się wzajemną wiedzą i doświadczeniami z innymi partnerami w poszczególnych krajach w celu dostarczenia szkołom profesjonalnych materiałów i wiedzy.

1. PODSTAWOWE INFORMACJE

W tym module dowiesz się o...

... podstawowych definicjach antycyganizmu

... historycznym pochodzeniu antycyganizmu

... historycznych relacjach pomiędzy Romami i nie-Romami w Europie

... różne formy antycyganizmu

... sposobach rozpoznawania antycyganizmu

... różnych sposobach zapobiegania i zwalczania antycyganizmu.

2. WPROWADZENIE

Antycyganizm to specyficzne stereotypy i resentymenty do Sinti i Romów, które narosły historycznie. Niezależna Komisja ds. Antycyganizmu mówi o tradycyjnych paneuropejskich uprzedzeniach. Antycyganizm to specyficzna forma rasizmu skierowana przeciwko Romom, Sinti, Travellersom, Jenijczykom i innym osobom, które również są często napiętnowane jako Cyganie.

Sinti i Romowie od wieków mieszkają w Europie. W swoich ojczyznach tworzą historycznie wyewoluowane mniejszości, które nazywają siebie Sinti lub Romami, gdzie Sinti odnosi się do członków mniejszości, którzy pochodzą z Europy Zachodniej i Środkowej, a Romowie odnoszą się do tych pochodzących z Europy Wschodniej i Południowo-Wschodniej. Poza światem niemieckojęzycznym Roma jest często używana jako nazwa całej mniejszości.

Natomiast termin „Cygany” jest obcym określeniem większości ludności, sięgającym średniowiecza i odrzucanym przez mniejszość jako dyskryminujące.

Szczególna ostrożność jest wymagana, gdy mówimy o kulturze romskiej. Nie ma też „Romów” czy „Romni”, tak jak nie ma „Północnoeuropejskich”. Ponieważ termin Romowie obejmuje wiele grup etnicznych i grup ludzi, moduł ten nie zadeklaruje jednej kultury, ponieważ byłoby to częścią stereotypu, z którym zainteresowane osoby walczą od wielu lat. Dyskurs historyczny jest możliwy wtedy, gdy nie mówimy o jednej kulturze, historii czy grupie ludzi, ale o fenomenie antycyganizmu. Zostanie to uwzględnione w tym module.

Termin Roma jest złożony, ponieważ jego definicja różni się w zależności od tego, kto go używa i w jaki sposób. Niektóre grupy, które są objęte terminem Romowie, tak się nazywają, inne nie. Uczniowie posługują się terminem Romowie analitycznie w kontekście antycyganizmu, aby uczynić namacalnym obrazy i przypisania osobom, które są oznaczone jako Romowie. Nie chodzi o określenie, kto podlega temu terminowi.

- *Czy do tej pory zakładałeś, że istnieje tylko jedna kultura romska? Jeśli tak, dlaczego? Jak zdaniem Romów wygląda ich kultura?*
- *Czy myślisz, że twoje poglądy na temat antycyganizmu mogą się zmienić, jeśli dowiesz się o nim więcej?*
- *Czy znasz jakiegoś sławnego Roma??*

Ćwiczenie: Zastanów się i naucz!

Skomponuj krótkie studium przypadku dotyczące Romów

- *Czy prawa Romów są chronione czy zagrożone?*
- *Jaka jest dzisiaj sytuacja Romów?*

3. CZYM JEST ANTACYGANIZM I JAKIE SĄ JEGO DEFINICJE?

Romowie stanowią największą mniejszość w Europie i są w Europie od XIV wieku, ale większość Europejczyków nie akceptowała ich jako „prawdziwych” Europejczyków. Wielu Romów żyje w złych warunkach i rzadko ma swoich przedstawicieli w życiu publicznym, mimo że Romów można spotkać w prawie wszystkich państwach Europy, podczas gdy w niektórych krajach Europy Środkowej i Wschodniej stanowią oni od 5% do 10% populacji. Pozycja Romów we współczesnej Europie różni się w zależności od stanu, ale większość państw próbuje wskazać im na siedzący tryb życia i zintegrować ich ze społeczeństwem. Ksenofobiczna postawa wobec Romów jest niepodważalną przeszkodą w ich akceptacji i integracji z większością społeczeństw.

Antycyganizm jest stosunkowo nowym terminem używanym w różnych dokumentach strategicznych, rezolucjach i propozycjach mających na celu ograniczenie dyskryminacji Romów w Unii Europejskiej. Służy do wyrażania negatywnych stereotypów i postaw antyromskich. Obejmuje to również wyrażenia i praktyki dyskryminujące, co się mówi, co się robi lub czego się nie robi. Antycyganizm reprezentuje ideologię rasistowską. Jednocześnie jest on taki sam, różny i spleciony z wieloma innymi rodzajami rasizmu. Antycyganizm to złożone zjawisko społeczne, które przejawia się w przemocy, mowie nienawiści, wyzysku i dyskryminacji w najbardziej oczywistej formie.

Cortes I End¹ stwierdzili, że termin antycyganizm został po raz pierwszy użyty przez romskich aktywistów w latach dwudziestych i trzydziestych XX wieku we wczesnym Związku Radzieckim i został

¹ I.C. Gómez, M. End, *Introduction: Contemporary Dimensions of Antigypsyism in Europe*, [w:] *Dimensions of Antigypsyism in Europe*, s. 21-29, 2019, European Network Against Racism and Central Council of German Sinti and Roma.

ponownie odkryty w europejskim dyskursie naukowym i aktywistycznym w latach osiemdziesiątych. Od lat 80. jest używany przez aktywistów i naukowców, choć nadal jest to termin kontrowersyjny. Termin ten jest nadal mało znany szerszej opinii publicznej, ale w ostatnich latach zyskał coraz większą uwagę w całej Europie, zarówno w dziedzinie politycznej, jak i naukowej.

Nie ma uzgodnionego terminu na określenie tego zjawiska. Terminologia używana do opisu relacji między Romami i nie-Romami różni się w zależności od autora, stąd też istnieją różne terminy. W literaturze zjawisko to określane jest jako Romafobia, antycyganizm, antycyganizm, antycyganizm i jego różne pochodne.

Rostas² twierdzi, że termin romofobia podkreśla pozytywny aspekt tożsamości romskiej, podczas gdy sugerowanie silnego strachu lub nienawiści wobec Romów wydaje się podważać rolę instytucji w wytwarzaniu tego strachu i nienawiści wobec Romów. Według Rostasa nie wskazuje również rozwiązań politycznych, które mają przeciwdziałać temu zjawisku. Rostas przekonuje również, że terminy antycyganizm, antycyganizm i jego pochodne obejmują relacje władzy romskiej i nieromskiej, sposób ich postrzegania i przedstawiania w społeczeństwie, ale te terminy utrudniają dokładne określenie, kto jest obiektem nienawiści i strach. Odnosi się do osób przedstawianych publicznie jako „Cyganie” bez względu na ich autoidentyfikację. Rostas również argumentuje, że termin „Cygan”³ nie ma tak silnej negatywnej konotacji jak „zigano” i jego pochodne. Choć żadne określenie nie jest doskonałe, Rostas twierdzi, że określenia „Cygan i „zigano” odzwierciedlają również to, jak określona nazwa grupy jest narzucana im z zewnątrz.

Związek przeciwko Antycyganizmowi argumentuje, że termin antycyganizm jest „analitycznie dokładniejszy i wyjaśnia, że inne grupy – Sinti, Wędrowcy, Manouches, Egipcjanie – są w równym stopniu dotknięte. Termin „antycyganizm” zawiera tę samą treść: preferowanie antycyganizmu jest raczej kwestią konwencji, odzwierciedlającą fakt, że „cygan” jest angielskim terminem zawierającym podstawowe elementy tej rasistowskiej ideologii”⁴. Dyskusja zmierza w kierunku wyboru terminu antycyganizm (bez myślnika); nie antycyganizm, ponieważ ich zdaniem ten ostatni sprawia wrażenie, że istnieje coś takiego jak „cyganizm”. Alliance stwierdza również, że „choć pewne nurty myślowe potwierdzają istnienie romanipen – filozofii romskiej i wspólnych ram przynależności wśród Romów – nie należy tego w ogóle brać pod uwagę w związku z projekcjami wypowiedzianymi w dyskursie antycygańskim. To użycie obala również argument, że antycyganizm nie powinien być używany, ponieważ termin „cygański” ma pejoratywne konotacje. To, do czego ci, którzy ucieleśniają

² I. Rostas, *Ethnic Identity as a Social Category and as a Process*, [w:] *A Task for Sisyphus: Why Europe's Roma Policies Fail*, s. 1-48. Budapest; New York: Central European University Press, 2019 (doi:10.7829/j.ctv1453hvp.4) [dostęp: 22.01.2021].

³Nazwa „Cyganie” wywodzi się z fałszywego przekonania, że Romowie są pochodzenia egipskiego, stąd nazwa hiszpańska *Gitanos* i Cyganie angielscy. We Francji nazywano ich Czechami, ponieważ wielu Romów przybyło do Francji przez Czechy.

⁴ *Alliance against antigypsyism, Antigypsyism – a reference paper*, s.6, 2016 (<https://ergonetnetwork.org/wp-content/uploads/2017/05/Antigypsyism-reference-paper.pdf>)

antycyganizm, są wrogo nastawieni, jest w rzeczywistości tworem zbiorowej wyobraźni, która jest całkowicie nieświadoma kultur i perspektyw romskich⁵.

Powinno być podkreślone, że Romowie nazywają siebie w ten sposób w ich własnym języku⁶, podczas gdy nie-Romowie bardzo często przez kpiny nazywają ich „Cyganami”. Sami Romowie nigdy nie używali tego imienia dla swojego ludu. Podczas gdy wielu Romów uważa imię Tsiganoi i Cygan za pejoratywne, inni wolą własny etnonim i sprzeciwiają się nazywaniu ich Romami. Podkreślają swoje odróżnienie od Romów. Niektóre z grup mieszczących się w tej kategorii to Aszkali i Egipcjanie w Macedonii i Kosowie, Cyganie i Podróżnicy w Irlandii i Wielkiej Brytanii, Sinti w Niemczech, Włoszech i Austrii, Beash w Chorwacji na Węgrzech oraz Rudari w Rumunia i Bułgaria. Ostatnio pojawiła się kwestia poprawności użycia terminu „Cygan”, ale zwykle nie wykracza ono poza codzienne polityczne użycie i częste nadużycia.

Żaden z powyższych terminów nie jest doskonały, ale ponieważ angielski stał się powszechnym językiem w komunikacji międzynarodowej, preferowane stało się użycie terminu „antycyganizm”. Z drugiej strony, gdy termin jest tłumaczony na inne języki, najbardziej odpowiednim tłumaczeniem będzie tłumaczenie z użyciem pochodnych greckiego „athinganoi⁷ (w znaczeniu: nietykalni lub poganie): antycyganizm, antygitanizm itp.

Ten sam problem występuje przy definiowaniu tego zjawiska. Stworzono różne definicje antycyganizmu, ale nadal nie ma powszechnie akceptowanej definicji antycyganizmu w społeczeństwie obywatelskim, instytucjach i wśród uczonych.

Europejska Komisja przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji (ECRI) Rady Europy zdefiniowała antycyganizm jako: *szczególnie uporczywą, brutalną, nawracającą i powszechną formę rasizmu, ideologię opartą na wyższości rasowej, formę dehumanizacji i pielęgnowanego rasizmu instytucjonalnego dyskryminacją historyczną, która wyraża się m.in. przemocą, mową nienawiści, wyzykiem, stygmatyzacją i najbardziej rażącym rodzajem dyskryminacji*⁸.

Z definicji tej korzystają różne organizacje międzynarodowe, takie jak Parlament Europejski, Komisja Europejska, Agencja Praw Podstawowych.

⁵ *Alliance against antigypsyism, op.cit., s. 6.*

⁶ Romowie znani są pod wieloma imionami w całej Europie, ale najczęściej nazywają siebie Romami (co oznacza „mężczyzna”, „mąż”, ale nie implikuje pochodzenia etnicznego; oznacza to po prostu dojrzałych żonatych dorosłych) i używają terminu Gadze; Gaje dla nie-Romów. Termin ten ma znaczenie pejoratywne – barbarzyńca. Na przestrzeni dziejów Romów nazywano różnymi imionami: Wędrowcy, Włóczędzy, Cyganie, Wędrowcy, Cyganie, Sinti, Zott, Luri, Nawar, Jats to tylko niektóre z tych nazw. Wiele z tych nazw powstało w wyniku uprzedzeń.

⁷ Pierwszy wiarygodny pisemny ślad Romów pochodzi z 1068 r. W kręgach naukowych panuje zgoda, że Adsincani byli w rzeczywistości Romami.

⁸ S. Carrera, I. Rostas, L. Vosyliūtė, *Combating Institutional Anti-Gypsyism Responses and promising practices in the EU and selected Member States*, Nr 2017/08, Maj 2017 (http://aei.pitt.edu/87207/1/RR2017-08_AntiGypsyism.pdf)

Rostas definiuje antycyganizm: *jako szczególną odmianę rasizmu wymierzoną w Romów, której istotą jest założenie, że Romowie są gorsi i zbrojeni*⁹.

Jego zdaniem definicja ta lepiej wyjaśnia istotę antycyganizmu, który polega na odczłowieczaniu Romów i postrzeganiu ich jako gorszych, przygotowując grunt pod dyskryminacyjną politykę.

Sojusz przeciwko Antycyganizmowi podał roboczą definicję, która skupia się bardziej na uznaniu jego wielowymiarowego charakteru, wspólnych korzeni praktyk dyskryminacyjnych o bardzo różnych formach i natężeniu: piętno „cygańskie” lub inne pokrewne terminy i zawiera:

1. *homogenizujące i esencjalizujące postrzeganie i opis tych grup;*
2. *nadanie im określonych cech;*
3. *dyskryminujące struktury społeczne i pojawiające się na tym tle praktyki przemocy, które mają degradujący i ostracyzmujący skutek i odtwarzają wady strukturalne*¹⁰.

Valeriu Nicolae’s zaproponował definicję, która jest nadal ważna do dziś:¹¹

Antycyganizm zawiera cechy wszystkich jego definicji rasizmu; jednak nie ogranicza się tylko do nich. Antycyganizm jest bardzo specyficzną formą rasizmu, ideologią wyższości rasowej, formą dehumanizacji i zinstytucjonalizowanego rasizmu. Podsyca ją historyczna dyskryminacja i walka o utrzymanie stosunków władzy, które dają korzyści grupom większościowym. Opiera się z jednej strony na wymaginowanych lękach, negatywnych stereotypach i mitach, a z drugiej na zaprzeczeniu lub wymazaniu z publicznej świadomości długiej historii dyskryminacji Romów. Ignoruje nie tylko wydarzenia, w których Romowie ginęli w bestialski sposób, ale także wszelkie niestereotypowe cechy w życiu Romów. Uprzedzenia wobec Romów wyraźnie wykraczają poza rasistowskie stereotypy, które kojarzą ich z negatywnymi cechami i zachowaniami. Jej centralnym punktem jest dehumanizacja. Romowie są postrzegani jako mniej niż ludzie; będąc mniej niż ludzie, są postrzegani jako nieuprawnieni moralnie do praw człowieka równych prawom reszty populacji. Jak każda ideologia, antycyganizm może się dostosować, ponieważ Romowie pozostają celem ataków, niezależnie od zmian, jakie dokonują w swoim statusie społecznym, warunkach życia i praktykach, o ile przyznają się do swoich etnicznych korzeni. Antycyganizm tak pogardza rozumem, faktami i intelektualną debatą, że nie wymaga wiele wysiłku, aby uzasadnić swoje często ideologiczne sprzeczności i zmiany, cecha, która silnie łączy go z faszyzmem.

Carrera, Rostas and Vosyliūtė¹² argumentują, że mimo różnych definicji w kręgach akademickich panuje konsensus, że antycyganizm jest szczególną formą rasizmu wymierzoną w Romów i zawiera w

⁹ I. Rostas, *op.cit.*, s.12.

¹⁰ *Alliance against antigypsyism, op.cit.*, s. 5.

¹¹ V. Nicolae, *Towards a Definition of Anti-Gypsyism*, 2006 (https://ergonet.org/wp-content/uploads/2019/01/Valeriu-Nicolae_towards-a-definition-of-antigypsyism.pdf).

¹² S. Carrera, I. Rostas, *op.cit.*

swoim rdzeniu założenie, że Romowie są grupą gorszą i dewiacyjną. Stwierdzają też, że istnieją inne założenia, do których należą orientalizm, nomadyzm, tożsamość wykorzenia i zacofanie.

U podstaw antycyganizmu leży dehumanizacja Romów. Są postrzegani jako mniej ludzcy, a zatem uważani za nieuprawnionych do posiadania praw człowieka. To, co wydaje się legitymizować tę dehumanizację i obraźliwe zachowanie wobec Romów, to fakt, że nie są oni postrzegani jako jednostki, ale jako jednorodna grupa.

Definicje te odzwierciedlają powszechne przekonanie, że antycyganizm jest formą rasizmu, która przejawia się i dotyka Romów na wiele, wieloaspektowych sposobów, ze względu na szereg istotnych cech. Wśród nich za szczególnie charakterystyczne uznano następujące: antycyganizm jest historycznie zakorzeniony i ma swoje źródło w tym, jak większość społeczna postrzega i traktuje tych, których uważa za „Cyganów”; jest zatem głęboko zakorzeniony w postawach społecznych i kulturowych, co czyni go szczególnie powszechnym, trwałym i powtarzającym się, choć stale dostosowującym się do zmieniających się realiów gospodarczych, społecznych i politycznych; ma charakter strukturalny i istnieje zarówno na poziomie instytucjonalnym, społecznym, jak i interpersonalnym; opiera się, podobnie jak w przypadku innych form rasizmu, na procesie „inności”, który opiera się zarówno na poniżających, negatywnych, jak i pozytywnych, egzotycznych stereotypach, co z kolei może prowadzić do postaw, które mogą być wrogie, ale także życzliwe w naturze; może być niezamierzone, a nawet nieświadome; może czasami skutkować procesem internalizacji przez samych Romów¹³.

Ogólnie rzecz biorąc, antycyganizm ma głębokie korzenie historyczne, a Romowie borykają się z długą historią dyskryminacji i wykluczenia w Europie.

Zadania:

- *Jak antycyganizm wypada w porównaniu z innymi formami rasizmu, m.in. antysemityzm (zob. Moduł 2)?*
- *Zrób listę podobnych motywów i przekonań dotyczących poszczególnych grup ludzi.*

4. HISTORIA ANTICYGANIZMU

Ćwiczenie powtórzeniowe (Moduł 3): Niebezpieczeństwo „jednej historii”

„Mój współlokator miał jedną historię o Afryce. Jedna historia katastrofy. W tej jednej historii nie było możliwości, by Afrykanie byli do niej podobni w jakikolwiek sposób. Nie ma możliwości uczuć bardziej złożonych niż litość. Brak możliwości połączenia jako równy człowiekowi. [...] Ta pojedyncza opowieść o Afryce ostatecznie pochodzi, jak sądzę, z literatury zachodniej. [...] Pokazywać ludzi jako jedną rzecz,

¹³ *Antigypsyism: increasing its recognition to better understand and address its manifestations, 2018: European Commission Directorate-General for Justice and Consumers Directorate c — Fundamental Rights and Rule of Law unit c.2 — Fundamental Rights Policy*, s. 4 ([file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/HLG_Conclusionspaperantigypsyism_finalpdf%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/HLG_Conclusionspaperantigypsyism_finalpdf%20(1).pdf)).

jako jedną rzecz, wciąż od nowa i tym się stają. Nie da się opowiedzieć o jednej historii bez mówienia o władzy. [...] Władza to zdolność nie tylko do opowiedzenia historii innej osoby, ale do uczynienia z niej ostatecznej historii tej osoby. [...] Kiedy odrzucamy pojedynczą opowieść, kiedy zdajemy sobie sprawę, że nie ma ani jednej opowieści o żadnym miejscu, odzyskujemy rodzaj raju¹⁴.

Ten cytat jest fragmentem *Ted Talk* Chimamandy Adichie „Niebezpieczeństwo jednej historii”

(<https://www.youtube.com/watch?v=D9Ihs241zeg>).

Pytania:

- Jaka historia istnieje na temat Romów? Czy możesz podać kilka przykładów tych pojedynczych historii?
- Dlaczego myślisz, że te pojedyncze historie istnieją i czy dostrzegasz związane z nimi problemy?
- Jakie są problemy według Chimamandy Adichie?
- A czy możesz wymyślić synonim sformułowania Adichie „pojedyncza historia”?
- Co można zrobić, aby zmienić „pojedynczą historię” o Romach?

Chrześcijańskie kraje europejskie uchwały szereg przepisów ustawowych i wykonawczych, w większości składających się z różnych zakazów i ograniczeń dotyczących ruchu Romów, zarządzania itp. Te represyjne środki wobec Romów były do niedawna włączone do ustawodawstwa większości krajów europejskich i często obejmowały przymusową asymilację. W czasie II wojny światowej przerodził się nawet w ludobójstwo. Strategie były różne, ale wspólnym celem było zniknięcie kultur romskich.

Fakt, że Romowie zostali oskarżeni o szpiegostwo na rzecz Turków zapoczątkował pierwszą fazę prześladowań Romów w Świętym Cesarstwie Rzymskim na początku XVI wieku. Wprowadzono zakazy wjazdu i ustanowiono drastyczne kary dla powracających „Cyganów”. Romowie próbowali wycofać się do sąsiednich krajów, w lasy i na tereny górskie, ale wkrótce sąsiednie kraje również nałożyły sankcje na „Cyganów”. Wreszcie, z pewnym opóźnieniem, wszystkie kraje Europy Środkowej i Zachodniej uchwały ustawy antycygańskie. Nieskuteczność wielu środków doprowadziła do wprowadzenia nowych, surowszych przepisów we wszystkich krajach europejskich. W okresie od 1500 do 1750 tylko w Świętym Cesarstwie wydano 150 dekretów, a każde kolejne prawo przewyższało poprzednie pod względem okrucieństwa. Mimo licznych surowych przepisów Romowie nie zostali całkowicie wygnani z Europy. Są ku temu różne powody. Na przykład niektórzy członkowie szlachty odmówili przestrzegania prawa i nadal chronili Romów; siły policyjne nie były tak skuteczne, jak we współczesnych krajach; administracja odpowiedzialna za egzekwowanie prawa rzadko egzekwowała ograniczenia, w wyniku czego wielu Romów znalazło sposoby na uniknięcie prześladowań¹⁵.

¹⁴ C. Adichie, *Die Gefahr einer einzigen Geschichte*, 2009 (<https://www.youtube.com/watch?v=D9Ihs241zeg>) [dostęp: 24.09.2020] (transkrypcja: <https://www.hohschools.org/cms/lib/NY01913703/Centricity/Domain/817/English%2012%20Summer%20Reading%20-%202018.pdf>) [dostęp: 24.09.2020].

¹⁵ <https://rm.coe.int/zapadna-evropa-informativna-brosura-o-istoriji-roma/16808b19ea>

Dimitrina Petrova argumentuje, że korzeniem skierowania początkowej gościnności Europy wobec Romów na wzrost represji jest ogólna zmiana klimatu europejskiego, spowodowana wzrostem protestantyzmu. Prawa antycygańskie były napędzane walką z włóczęgostwem i lenistwem, które w XVI wieku wzburzyły Europę. Pochodzenie etniczne i przestępczość romska odgrywały mniejszą rolę (choć nie można tego wykluczyć). Jej zdaniem antyromskie prawa były skierowane przeciwko dużej liczbie podróżujących po średniowiecznej Europie grup pielgrzymów, które były chronione religijnym obowiązkiem bycia goszczonym i żyły z dobroczynności. Romowie w tym procesie stali się ofiarami protestanckiej etyki pracy, która potępiała luksus i chciwość, ale także skupiała się na oczyszczeniu wszelkich form życia, które wydawały się bezproduktywne. Ten wpływ był odczuwalny nawet w krajach, które pozostały katolickie. Petrova twierdzi również, że Romom było szczególnie trudno przystosować się do nowych norm kulturowych ze względu na ich odmienny wygląd fizyczny, związki pokrewieństwa i odrębną tradycję. Znacznie trudniej było im się wtopić, znaleźć stałą pracę i zintegrować się z otoczeniem. Ich integrację utrudniał również fakt, że byli jedyną odrębną wspólnotą nomadów w Europie, która do tego czasu nie była nomadyczna¹⁶.

Krótki przegląd historii niektórych przepisów dotyczących antycyganów w Europie:

(Źródło: *Mirrors Manual o zwalczaniu antycyganizmu poprzez edukację o prawach człowieka*)

- Od drugiej połowy XIV wieku Romowie, którzy przybyli do Wołoszczyzny i Mołdawii (obecnie głównie terytorium Rumunii) byli zmuszani do niewoli i niewolnictwa. Trwało to pięć wieków.
- Cesarz Świętego Rzymu, Maksymilian I (znany również jako król Niemców) nakazał wszystkim Cyganom opuścić terytorium cesarstwa do Wielkanocy 1501 r. Wszyscy Romowie, którzy pozostali po tym terminie, zostali uznani za wyjętych spod prawa i każdy mógł zostać schwytany i zabity.
- We Francji Ludwik XII (1504), Franciszek I (1539) i Karol IX (1561) wypędzili Cyganów z Królestwa. W 1666 roku Ludwik XIV zarządził, że wszyscy Cyganie płci męskiej mają być aresztowani i wysłani na galery bez procesu.
- W Szwecji w XVII wieku przymusowa sterylizacja i deportacja ludności romskiej. W 1637 roku „Prawo Wiszące” zalegalizowało zabijanie wszystkich Romów znalezionych w królestwie.
- W Holandii w XVIII wieku policja i wojsko regularnie organizowały akcje przeciwko Romom. Były one znane jako „heidenjachten” (polowania pogańskie/pogańskie).
- W Anglii za Henryka VIII Cyganom zabroniono wjazdu do kraju. Wszystkich znalezionych tam Romów deportowano. W 1554 r. królowa Maria uchwaliła „Ustawę Egipcjan”, która nakładała karę śmierci za „bycie Cyganką”. W 1714 r. Brytyjcy Cyganie zostali wysłani na Karaiby jako niewolnicy.
- W 1747 r. biskup Oviedo przedstawił królowi Hiszpanii Ferdynandowi VI propozycję rozwiązania „problemu Cyganów”, albo poprzez wygnanie ich na zawsze z królestwa, albo poprzez schwytanie i uwięzienie całej ludności cygańskiej. Propozycja została zrealizowana w ciągu jednego dnia w całym kraju i doprowadziła do internowania 10-12 tys. osób.

¹⁶ D. Petrova, *The Roma: between a myth and the future*, 2004 (<http://www.errc.org/cikk.php?cikk=1844>)

- W 1773 r. Maria Teresa, cesarzowa Cesarstwa Austro-Węgierskiego, wydała dekret zakazujący zawierania małżeństw między Romami. Cesarzowa nakazała też odebranie wszystkich dzieci powyżej 5 roku życia rodzicom i przekazanie ich rodzinom węgierskich rolników.
- W XIX wieku teorie eugeniki i rasizmu zaczęły się rozwijać i być akceptowane jako fakt naukowy przez wpływowych pisarzy i rządy. Wielu osobom wydawały się uzasadniać odmienne traktowanie osób, które po prostu „wyglądały inaczej” lub nie były uważane za „rodzime” w danym kraju lub regionie.
- Takie teorie zostały całkowicie zdyskredytowane, ale odegrały ważną rolę w kształtowaniu wielu postaw i polityk wobec ludności romskiej (i nie tylko). Jedną z wpływowych publikacji był *The Crime man* włoskiego Cesare Lombroso, opublikowany w 1876 roku. Lombroso sugerował, że „genetyczne predyspozycje” były przyczyną rzekomych zbrodniczych czynów Cyganów.
- W 1926 r. pobrano odciski palców wszystkich Romów powyżej 14 roku życia mieszkających w Burgenlandzie (Austria). Od 1928 r. policja w Eisenstadt (nowej stolicy Burgenlandu) posiadała tzw. Zigeunerkartothek (kartoteka cygańska), która zawierała wpisy około 8000 Romów.
- W 1927 r. I Republika Czeska (1918-1938) uchwaliła „Ustawę o Cyganach wędrownych”. Ograniczyło to przemieszczanie się Romów, zmuszając ich do ubiegania się o identyfikację i pozwolenie na nocleg.

Porajmos

Prześladowania Romów osiągnęły apogeum w latach poprzedzających II wojnę światową i w jej trakcie. Polityka nazistowska miała na celu całkowitą eliminację Romów w kontrolowanych przez nich krajach, podczas gdy kraje te pomogły w tym celu. Naziści twierdzili, że Romowie byli „rasowo gorsi”, więc „odebrali” swoje prawa i wielu z nich padło ofiarą brutalnych eksperymentów i zostało wysłanych do pracy przymusowej/obozów zagłady. Naziści zabili setki tysięcy Romów. Okres ten nazywany jest Baro Porajmos (Wielkie Pożeranie). PORAJMOS (zniszczenie)/ SAMUDARIPEN (masowe zabijanie) to terminy określające ludobójstwo nazistów i ich kolaborantów, których dopuścili się Romowie podczas II wojny światowej. Szacunkowa liczba Romów zabitych w masowych mordach waha się między 500 000 a 1 500 000. Zabijanie, przymusowa sterylizacja, przemoc, bieda, segregacja trwały po wojnie.

- Współżycie seksualne między Cyganami a Niemcami jest wykroczeniem Cyganom nie wolno uczęszczać do powszechnej szkoły podstawowej.
- Sterylizacja Cyganów powinna przerwać ich rozmnażanie.
- Należy regularnie przeprowadzać przeszukania domów i osób.
- Chaty cygańskie (hańba kulturowa) mają zostać zburzone, a Cyganie ulokowani w szałasach obozów pracy.
- W obozach pracy Cyganie pracują jako grupa zamknięta.
- Wykonywanie prywatnych zawodów poza obozem pracy jest zabronione.
- Cyganie nie mogą nosić broni.
- Promowana jest dobrowolna emigracja.

(z Kwestii cygańskiej. Memorandum szefa rządu prowincji Burgenland, 1938)

Źródło: *Mirrors Manual o zwalczaniu antycyganizmu poprzez edukację o prawach człowieka*¹⁷

Dane historyczne:

W Porajmos zginęło od 25 do 50% społeczności romskiej w Europie. Jednak podczas procesów norymberskich nikt nie został postawiony przed sądem za wysłanie Romów do komór gazowych, żaden Rom nie został powołany na świadka w sądzie i nikomu nie przyznano odszkodowania za zbrodnie popełnione na Romach.

Helmut Schmidt, ówczesny kanclerz Niemiec, po raz pierwszy uznał Porajmos w 1982 roku. Dopiero w 2001 roku otwarto w Auschwitz stałą wystawę zatytułowaną „Zagłada europejskich Romów”. Pierwsze centrum pamięci romskich ofiar Porajmos w Berlinie zostało otwarte dopiero w 2012 r. W kilku krajach UE romskie ofiary Porajmos nie otrzymały jeszcze odpowiedniego odszkodowania. Do dziś Porajmos nie zapisał się w zbiorowej pamięci. Co więcej, jego historia została zapomniana. Na przykład Lety, były nazistowski obóz koncentracyjny dla Romów w Czechach, jest dziś wykorzystywany jako ferma trzody chlewnej.

Zadanie: Zastanów się i dowiedz!

Obejrzyj te filmy:

<https://tajsa.eu/netherlands-settela-recognition-of-the-genocide/>

<https://tajsa.eu/ukraine-babi-yar-holocaust-by-bullets/>

<https://tajsa.eu/italy-sculpting-dignity-the-meaning-of-a-memorial/>

- *Twoim zdaniem, na ile dobrze rozpoznawane jest w Europie ludobójstwo Romów i ich los podczas II wojny światowej?*
- *Jakie mogą być konsekwencje tego braku wiedzy? Dlaczego ważne jest, aby uznać ludobójstwo jako takie dla ludności romskiej i dla większości populacji?*
- *Czy powiedziałaby Pan, że istnieje związek między brakiem wiedzy na temat ludobójstwa Romów i brakiem uznania z jednej strony a rasizmem i dyskryminacją Romów z drugiej? Czy może to wpłynąć na zaufanie Romów do państw, w których żyją, i do ludności nieromskiej? Opracuj swoją opinię.*
- *Kto twoim zdaniem odpowiada za podnoszenie świadomości na temat porajmosu? Czy uważasz, że należy to uwzględnić w edukacji?*
- *W jaki sposób lepsza wiedza i zrozumienie ludobójstwa Romów może wpłynąć na społeczności romskie i nieromskie?*

¹⁷ E. Keen, *Mirrors Manual on combating antigypsyism through human rights education*, (<https://rm.coe.int/1680494094>).

5. FORMY ANTACYGANIZMU JAKIE SĄ JEGO PRZEJAWY NA CO DZIEŃ

Skutki ciągłej dyskryminacji i prześladowań w historii nadal negatywnie wpływają na Romów pod względem społecznym, ekonomicznym i psychologicznym. Na przykład bieda Romów w Rumunii jest w pewnym stopniu kształtowana przez historyczny fakt niewolnictwa Romów i ich trwałego pozbawienia posiadania ziemi, bogactwa i środków produkcji. Polityka segregacji zmniejszyła ich możliwości gospodarcze w całej Europie i nadal wpływa na ich życie. Utrata ludzkiego życia, zasobów kulturowych, tradycji, różnorodności i języka podczas Porajmos nadal wpływa na dostęp Romów do tych zasobów i pozostawiła traumę, która przechodzi z pokolenia na pokolenie.

Rządy socjalistyczne różniły się co do swojej konkretnej polityki wobec Romów, ale rządy te były zjednoczone w dążeniu do asymilacji i osiedlania się Romów. Celem było uczynienie z Romów robotników socjalistycznych, rozproszenie ich dalszych rodzin i zniszczenie ich życia społecznego. Na przykład w latach sześćdziesiątych na Węgrzech tysiące Romów rekrutowano do górnictwa, przemysłu ciężkiego i rolnictwa, zwykle wykonując najbardziej niebezpieczne i najmniej płatne prace. Na Bałkanach zostali zwerbowani do niewykwalifikowanej pracy w fabrykach, sprzątanía ulic, konserwacji dróg, zbierania śmieci i sponsorowanej przez państwo rozrywki muzycznej. Aby przetrwać, wielu weszło na czarny rynek i/lub zostało zawodowymi muzykami drugiej ekonomii¹⁸.

Po upadku komunizmu sytuacja Romów jeszcze bardziej pogorszyła się w zakresie zatrudnienia, mieszkalnictwa i ochrony socjalnej. Antycyganizm znów rósł. Mowa nienawiści i różne wzory dyskryminacji Romów stały się bardziej widoczne i rozpowszechnione.

W Europie Zachodniej od lat 60. delikatna tolerancja zaczęła się zmieniać we wrogość, kiedy przybyli Romowie z Europy Wschodniej. *Lata 90. zakończyły się zniszczeniem wielu osiedli romskich i wysiedleniem około 100 000 Romów, Aszkali i Egipcjan z Kosowa, sygnalizując powrót surowych prześladowań Romów w Europie, których nie widziano od II wojny światowej. Wydaje się, że kryzys gospodarczy z 2008 r. pogorszył również ogólne negowanie praw człowieka przez Romów i Wędrowników, zarówno w Europie Wschodniej, jak i Zachodniej*¹⁹.

Specyfiką dzisiejszego antycyganizmu jest to, jak szeroko rozpowszechnione i głęboko zakorzenione w historii i instytucjach są negatywne uprzedzenia wobec Romów. Oznacza to, że „Cyganie” nie są wystarczająco „cywilizowani”, są to ci, którzy nie akceptują, nie chcą lub nadal nie przyswoili sobie norm i wartości dominującego społeczeństwa.

W wielu przypadkach nie dyskutuje się o trudnościach, z jakimi borykają się Romowie, ale głównie mówi się o „problemie Cyganów” z paternalistycznym podejściem do Romów, co widać w języku i w działaniu.

¹⁸ C. Silverman, *Persecution and Politicization: Roma (Gypsies) of Eastern Europe*, [w:] „Cultural Survival Quarterly Magazine”, 1995 (<https://www.culturalsurvival.org/publications/cultural-survival-quarterly/persecution-and-politicization-roma-gypsies-eastern-europe>).

¹⁹ *Human rights of Roma and Travellers in Europe*, Commissioner for Human Rights, Council of Europe Publications, s. 32 (<https://rm.coe.int/the-human-rights-of-roma-and-travellers-in-europe/168079b434>).

Antycyganizm istnieje w różnych formach. „Żyje” takimi popularnymi powiedzeniami, żartami i manifestacjami w dyskryminacji, segregacji, przemocy fizycznej, słownej i symbolicznej, przymusowych eksmisjach, karach zbiorowych i przemocy motłochu, nalotach policji, polityce asymilacji, deportacjach, eksterminacji, masowym wydalaniu Romów z różnych krajów itd. Jednocześnie kultura romska jest często zawłaszczana przez nie-Romów w kulturze popularnej, takiej jak muzyka i moda na zysk.

Zamiast podejmować kroki w celu umożliwienia Romom dostępu do praw podstawowych i obywatelstwa w naszych społeczeństwach, istnieje tylko stałe zapewnienie o potrzebie „włączenia” lub „integracji” Romów. Większość państw członkowskich Unii Europejskiej nie podjęła systematycznych wysiłków w celu gromadzenia i dokumentowania dowodów na antycyganizm i jego przejawy, co skutkuje brakiem informacji i lukami na temat sytuacji Romów, a także wpływu antycyganizmu w UE.

Większość informacji o charakterze i skutkach antycyganizmu pochodzi z badań i raportów organizacji pozarządowych i międzynarodowych organów monitorujących (takich jak ECRI i Komitet Doradczy Rady Europy ds. Konwencji Ramowej o Ochronie Mniejszości Narodowych), które nadal wskazują na poważne wyzwania Romów w Europie każdego dnia:

- stygmatyzacja i negatywna stereotypizacja na wszystkich poziomach społeczeństwa, od społeczeństwa głównego nurtu po instytucje i osoby publiczne;
- niedoreprezentowanie i niski poziom uczestnictwa w politycznym, publicznym i prywatnym sektorze społeczeństwa;
- powszechne i wysokie wskaźniki dyskryminacji, w tym wielorakie i krzyżujące się formy dyskryminacji, w szczególności w obszarach edukacji, zatrudnienia, zdrowia, dostępu do usług, mieszkalnictwa, które często skutkują systemową segregacją i wykluczeniem oraz poważnie wpływają na wyniki społeczno-gospodarcze Romów, co również prowadzi do niezwykle wysokiego zagrożenia ubóstwem;
- wysoka częstotliwość występowania przejawów nienawiści, takich jak zastraszanie, mowa nienawiści, w tym w mediach internetowych i offline oraz w dyskursie publicznym, a także brutalne przestępstwa z nienawiści;
- nieodpowiednia ochrona ofiar i dostęp do wymiaru sprawiedliwości;
- nadużycia na tle rasowym i dyskryminujące profilowanie etniczne w kontekście egzekwowania prawa i ogólnie w ramach systemu sądownictwa karnego²⁰.

Sprawozdania te pokazują, że istnieje wiele przeszkód dla postępów w zatrudnieniu, zdrowiu i edukacji Romów. Wielu Romów nadal żyje z ograniczoną opieką medyczną i zdrowotną, w ubóstwie, bezrobociu, segregacji domów, w mediach bez dostępu do wody i elektryczności. Jednocześnie przestępstwa z nienawiści i mowa nienawiści są szeroko obecne, podczas gdy w krajach europejskich brakuje świadomości i troski.

²⁰ *Antigypsyism, op.cit., s.4.*

IHRA (International Holocaust Remembrance Alliance – Międzynarodowy Sojusz na rzecz Upamiętnienia Holokaustu) w niewiążącej prawnie roboczej definicji antycyganizmu/dyskryminacji antyromskiej wskazuje na wiele przykładów, które można podać w celu zilustrowania antycyganizmu/dyskryminacji antyromskiej.

Współczesne przejawy antycyganizmu/dyskryminacji antyromskiej mogą, biorąc pod uwagę ogólny kontekst, obejmować między innymi:²¹

- Gloryfikowanie ludobójstwa Romów.
- Podżeganie, usprawiedliwianie i dokonywanie przemocy wobec społeczności romskich, ich mienia oraz poszczególnych Romów.
- Przymusowe i przymusowe sterylizacje oraz inne fizyczne i psychiczne znęcanie się nad Romami.
- Utrwalanie i afirmowanie dyskryminujących stereotypów wobec Romów i wobec Romów.
- Obwinianie Romów za pomocą mowy nienawiści za rzeczywiste lub domniemane problemy społeczne.
- Stereotypowanie Romów jako osób dopuszczających się zachowań przestępczych.
- Używając określenia „Cygan” jako oszczerstwa.
- Zatwierdzanie lub zachęcanie do mechanizmów wykluczenia skierowanych przeciwko Romom na podstawie założeń dyskryminujących rasowo, takich jak wykluczenie ze zwykłych szkół oraz procedur lub polityk instytucjonalnych, które prowadzą do segregacji społeczności romskich.
- Wprowadzanie polityk bez podstawy prawnej lub ustanawianie warunków umożliwiających arbitralne lub dyskryminacyjne przesiedlanie społeczności i osób romskich.
- Pociągnięcie Romów do zbiorowej odpowiedzialności za rzeczywiste lub postrzegane działania poszczególnych członków społeczności romskich.
- Rozpowszechnianie mowy nienawiści wobec społeczności romskich w jakiegokolwiek formie, na przykład w mediach, w tym w Internecie i sieciach społecznościowych.

Poniżej przedstawiono dane dotyczące różnych aspektów życia, które odzwierciedlają trendy strukturalne wpływające na sytuację Romów w państwach członkowskich²²:

Mieszkania

- 40% ankietowanych Romów musi wspinać się przez płoty, przechodzić przez drogi lub stawać czoła niebezpiecznym psom, próbując dotrzeć do codziennego zaopatrzenia w wodę, której bezpieczeństwo często nie było testowane i która jest często wystawiona na działanie zanieczyszczeń. Za przynoszenie wody odpowiadają głównie kobiety i dziewczęta. Istnieją dowody na to, że wielu Romów nie ma

²¹ <https://www.holocaustremembrance.com/resources/working-definitions-charters/working-definition-anti-gypsyism-anti-roma-discrimination>

²² *Report on aspects of fundamental rights in Roma integration in the EU: the fight against anti-Gypsyism*, (2017/2038 (INI)) (https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2017-0294_HR.html#title1)

dostępu do wody i urządzeń sanitarnych z powodu dyskryminacji oraz dlatego, że organy publiczne nie zapewniają im dostępu do tych usług publicznych.

- Tysiące rodzin romskich we Włoszech żyje w odseparowanych obozach bez dostępu do podstawowych usług, gdzie warunki życia są znacznie poniżej akceptowalnego standardu i nieodpowiednie do życia, na przykład w pobliżu wysypisk śmieci i pasów startowych, z naruszeniem krajowych przepisów mieszkaniowych i standardów międzynarodowych
- Ze względu na dyskryminację w sektorze wynajmu, około 100 000 Romów jest zmuszonych do przebywania w 4 000 hosteli i domów o nieodpowiedniej jakości w Czechach, za które właściciele nieruchomości żądają nawet trzykrotności czynszu standardowej wartości rynkowej zwykłego mieszkania .
- We Francji w 2016 r. ponad 10 000 Romów (ponad 6 na 10 rodzin romskich, w tym osoby starsze i małe dzieci) zostało przymusowo wysiedlonych ze swoich domów – niektórzy więcej niż raz – głównie w środku zimy bez zapewnienia im opieki. alternatywne zakwaterowanie.
- We Włoszech w latach 2013-2016 około 2200 osób zostało eksmitowanych z nieoficjalnych obozów bez zapewnienia im alternatywnego zakwaterowania, a wielu tymczasowo przebywało w przepelnionych i zrujnowanych, odizolowanych schroniskach ratunkowych bez podstawowych potrzeb. Każda z tych osób była eksmitowana średnio co najmniej pięć razy w ciągu tego trzyletniego okresu.
- W Bułgarii od lutego 2016 r. wydano 514 nakazów wyburzenia budynków mieszkalnych, z czego 500 nakazów (97%) dotyczy budynków należących do Romów. 201 takie zlecenie zostało już zrealizowane. Romowie, w tym dzieci i członkowie rodzin w trudnej sytuacji, nie otrzymali w tych przypadkach alternatywnego zakwaterowania i w rezultacie stali się bezdomni. W osadach romskich dokonywano masowych wyburzeń. Romowie nie zostali poinformowani o dokładnej dacie wykonania nakazu, a większość z nich nie usunęła mebli i rzeczy osobistych z budynków. Część z nich zgubiła też dokumenty tożsamości i inne dokumenty.
- W ostatnich latach na Słowacji zbudowano 14 murów i barier, aby oddzielić Romów od reszty społeczeństwa.

Dostęp do edukacji

- Segregacja szkolna jest rzeczywistością w całej Europie. W Czechach w roku akademickim 2016/2017. Uczniowie romscy stanowili 3,7% wszystkich uczniów szkół podstawowych, a jednocześnie 30,9% wszystkich uczniów uczęszczających do zajęć dla dzieci z lekkim upośledzeniem umysłowym.
- Ostatnie badania pokazują, że 20% Romów w Czechach i na Słowacji uczęszcza do specjalnej szkoły lub klasy składającej się wyłącznie lub w większości z uczniów romskich; podobne wzorce zaobserwowano gdzie indziej, m.in. we Francji, Grecji i Bułgarii. Co drugi Rom na Węgrzech i Słowacji uczęszcza do zwykłej szkoły lub klasy składającej się wyłącznie lub w większości z uczniów romskich; podobnie sytuacja wygląda w Grecji, Czechach, Bułgarii, Francji i Rumunii.

Dostęp do wymiaru sprawiedliwości i sprawiedliwy system policyjny

- Kobiety romskie od dziesięcioleci są przymusowo sterylizowane w Czechach, Finlandii, Niemczech, na Węgrzech, Słowacji i Szwecji. Niektóre rządy muszą jeszcze ustanowić mechanizm kompensacyjny i przyznać, że sterylizacja kobiet romskich bez ich świadomej zgody była systematyczna i zorganizowana

przy wsparciu państwa do 1990 r., a praktyka ta była kontynuowana w XXI wieku, ponieważ państwa te nie chroniły autonomii i praw kobiet do usług w zakresie zdrowia reprodukcyjnego.

- Bułgarscy Romowie zgłaszają nadużycia na posterunkach policji dwa razy częściej niż nie-Romowie, a liczba ta wzrasta do 70% wśród nieletnich romskich.
- Wiele romskich ofiar przemocy, z którymi przeprowadzono wywiady w Rumunii, stwierdziło, że złożenie skargi byłoby uciążliwe i bezowocne, biorąc pod uwagę rasizm i dyskryminację na wszystkich szczeblach postępowania.

Dostęp do zatrudnienia

- W Szwecji 80% Romów było bezrobotnych w 2010 roku.
- W Hiszpanii 38,5% Romów jest zatrudnionych za wynagrodzeniem, podczas gdy udział ten w populacji większościowej sięga 83,6%.

Na dostęp Romów do zatrudnienia w wielu sektorach mają wpływ czynniki dyskryminacji i odrzucenia ze względu na pochodzenie etniczne z powodu głęboko zakorzenionych uprzedzeń i stereotypów w społeczeństwie.

Bezpaństwowość i brak dokumentów tożsamości

- W wyniku wojny na Bałkanach duża liczba Romów we Włoszech nie posiada obywatelstwa lub jest zagrożona bezpaństwowością. Tysiące dzieci romskich urodzonych we Włoszech boryka się z problemem prawnej niewidzialności i odmawia się im podstawowych praw, mimo że ich rodziny mieszkają we Włoszech od dziesięcioleci.
- Szacuje się, że w Rumunii jest około 15 000 Romów, którzy nie mają aktu urodzenia, dlatego nie mają prawa do tożsamości ani faktycznego uznania obywatelstwa.

Dostęp do opieki zdrowotnej

- Badania pokazują, że śmiertelność niemowląt w populacji romskiej jest od 2 do 6 razy wyższa niż w populacji ogólnej.
- Średnia długość życia Romów jest o 10 lat krótsza niż średnia europejska.
- Kilka szpitali na Węgrzech, w Rumunii i Bułgarii posiada oddzielne oddziały położnicze o niezadowalającej jakości, a pacjentki romskie są narażone na przemoc rasową i fizyczną podczas porodu.

Mowa nienawiści i przestępstwa spowodowane nienawiścią

- Romowie są ofiarami brutalnych ataków i zastraszania ze strony neonazistowskich i skrajnie prawicowych grup i stoją w obliczu protestów antyromskich w całej Europie.
- 32% Romów w Czechach spotkało się z mową nienawiści i przemocą; dwie trzecie ofiar nie zgłosiło tych przestępstw.

Ogólnie rzecz biorąc, antycyganizm pozostaje trwały i strukturalny w różnych formach, od mowy nienawiści i przemocy po zaniedbanie instytucjonalne i indywidualne, dyskryminację, nierówność, stygmatyzację, skrajne ubóstwo i wykluczenie społeczne. Znacząco rośnie popularność partii politycznych, które wyrażają negatywne uczucia wobec Romów, podczas gdy Romowie nie mają równego dostępu do obiektów i usług publicznych oraz są wykluczeni z procesów tworzenia polityki i wiedzy.

Antycyganizm przejawia się w niedoreprezentowaniu Romów w oficjalnych organach na wszystkich poziomach społeczeństwa, podczas gdy jest bardzo obecny w zakresie pracy instytucji publicznych.

Niektóre formy antycyganizmu można jednak określić jako niezamierzone. Jednym z przykładów jest praca instytucji unijnych, gdy różne programy i fundusze, które mogłyby mieć pozytywny wpływ na życie i warunki życia Romów, nie docierają do nich lub nie radzą sobie z realną dyskryminacją, z którą się spotykają, lub nie uwzględniają ich rzeczywistej dyskryminacji. okoliczności i wyzwania. Jednym ze skrajnych przejawów antycyganizmu są gwałtowne ataki motłochu na Romów, które zdarzają się zbyt często nawet w Europie XXI wieku.

Zadanie: Stwórz krótkie studium tematyczne

- Zbadaj związek między pozycją społeczną Romów w Twoim kraju a ich marginalizacją w historii Twojego kraju? Czy są spokrewnieni?
- Dowiedz się, w jaki sposób Romowie są dyskryminowani w Twoim kraju lub regionie. Twoim zdaniem, za co są dyskryminowani?
- Zbadaj ciągłość dyskryminacji – kiedy i jak się zaczęła, kto dyskryminował wtedy, a kto teraz?

Przypadki brutalnych ataków motłochu jako przejaw antycyganizmu

W Europie po 1989 r. dominuje przemoc wobec Romów i Wędrowców, przy czym w ostatnich latach zauważalny jest wzrost poważnych przypadków. W niektórych kontekstach ataki organizowały grupy faszystowskie i neonazistowskie, a ataki obejmowały planowanie i przygotowania. Jednak w niektórych przypadkach społeczności nieromskie mniej lub bardziej spontanicznie i niekontrolowane dopuszczały się przemocy wobec Romów i ludów wędrownych, a w niektórych sprawcami były osoby motywowane jedynie rasistowską nienawiścią, bez żadnej szczególnej ideologii politycznej.

W niektórych krajach za przemocą wobec Romów stoi połączenie różnych typów sprawców. Poważnym powodem do niepokoju jest fakt, że w ostatnich latach pojawiły się ruchy zdeterminowane ideologicznie (częściowo lub w całości) oparte na nienawiści do Romów. Takie ruchy były zaangażowane w gwałtowne, a w kilku przypadkach śmiertelne ataki. Na przykład w kilku przypadkach pożary podpalano w nocy, gdy ludzie spali. Jednak w niektórych sytuacjach urzędnicy publiczni byli bezpośrednio zaangażowani w podżeganie do niekontrolowanych ataków cywilnych na Romów i ludność podróźującą.

W całej Europie odnotowano przykłady brutalnych ataków :

- We wrześniu 1993 r. w rumuńskiej wiosce Hădăreni (okręg Târgu-Mureș) wybuchł konflikt między niektórymi Romami i nie-Romami, w wyniku którego zginął mężczyzna niebędący Romami. Tego wieczoru nieromscy wieśniacy zebrali się tam, gdzie ukrywali się Romowie i zażądali, aby wyszli. Wśród tłumu byli członkowie miejscowej policji. Romowie odmówili stawienia się, a tłum podpalił dom. Dwóch Romów zostało pobitych na śmierć, drugi zginął w pożarze. Później tego samego wieczoru i do następnego dnia mieszkańcy wioski spalili w wiosce trzynaście Romów i mienie, takie jak stajnie, samochody i towary. Policja nie zrobiła nic, aby powstrzymać ataki. 25 skarżących zarzuciło zniszczenie ich domu i mienia. W rezultacie wnioskodawcy byli zmuszeni mieszkać w zatłoczonych i nieodpowiednich warunkach oraz

często zmieniać adresy, zamieszkać z przyjaciółmi rodziny w skrajnie przeludnionych warunkach²³.

- Wieczorem 22 listopada 2011 r. policja udała się do nieformalnego osiedla obok kościoła św. Marcina d’Arenc w Marsylii w celu przymusowej eksmisji 10 mieszkających tam rodzin romskich. Podobno rozpylili gaz łzawiący wewnątrz namiotów, w których spały dzieci, a następnie zniszczyli namioty i inne rzeczy osobiste. został pobity przez policję. Powiedział: „Chciałem uciec, ale nic nie widziałem, po prostu zobaczyłem bramę przed sobą, próbowałem sięgnąć do niej, ale jak tylko się zbliżyłem, po prostu miałem wrażenie, że moja noga zepsuł się, a potem nic więcej nie pamiętam. R. przeszedł operację złamania kości udowej i spędził sześć miesięcy w ośrodku rehabilitacyjnym”²⁴.
- 20 sierpnia 2012 r. członkowie paramilitarnej „Gwardii Węgierskiej” maszerowali przeciwko rodzinom romskim w mieście Cegled, na południowy wschód od stolicy Budapesztu. Ponad 400 w większości umundurowanych gwardzistów i ich zwolenników przemarszerowało przez osadę romską na obrzeżach 40-tysięcznego miasta. Wykrzykiwali hasła typu „brudni Cyganie, zabijemy was”. Prawicowe rozgłośnie radiowe i portale internetowe apelowały do faszystów o przybycie do Cegled w celu wzięcia udziału w akcji. Media podały relacje naocznych świadków zastraszania mieszkańców miasta. Twierdzi się również, że padły strzały. Wszystko to działo się na oczach policji, która była na miejscu i pozwalała faszystom dokonywać aktów zastraszania przed zmuszeniem ich do wycofania się²⁵.
- W latach 2012 i 2013 w Etoliko, wiosce w zachodniej Grecji, miała miejsce seria podobnych do pogromów ataków na społeczność romską. Irini opowiedziała Amnesty International o swoim doświadczeniu ataku z 4 stycznia 2013 r., kiedy około 70 osób obrzuciło ich domy koktajlami Mołotowa, kamieniami i drewnianymi deskami: „Kiedy zobaczyłam, że nadchodzą, złapałam moje dzieci i zamknęłam nas w domu. Moje dzieci płakały, krzyczały... Byłem przerażony. Wyglądając przez okno znałem większość z nich, razem dorastaliśmy. Wyrzucili przez okno szklaną butelkę i podpalili dom”. Tego dnia napastnicy zbombardowali lub uszkodzili sześć domów i cztery samochody. Kilku Romów powiedziało Amnesty International, że czuli się zdradzeni przez policję. Jeden z nich powiedział: „Widziałem tylko dwóch policjantów z wnętrza domu... Po prostu gapili się i prosili ludzi, żeby się zatrzymali. Nie zrobili nic więcej niż to”²⁶.
- Przez całe lato i jesień 2013 r. czeskie skrajnie prawicowe grupy zorganizowały serię protestów antyromskich w dziesiątkach miasteczek w całym kraju. Protesty oznaczały systematyczne nękanie społeczności romskich. Między czerwcem a październikiem 2013 r. skrajnie prawicowi ekstremiści, do których dołączyli miejscowi mieszkańcy, odbywali regularne marsze przez miasto Czeskie Budziejowice do osiedla mieszkaniowego po konflikcie na placu zabaw między Romami a dorosłymi nie-Romami. Štefan, Rom, powiedział Amnesty International: *Niektórzy ludzie nie zdają sobie sprawy, że [podczas demonstracji Romowie] muszą siedzieć w jednym miejscu, że dzieci... się boją.*

²³ <http://www.errc.org/cikk.php?cikk=3581>

²⁴ <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2014/04/roma-europe-demanding-justice-and-protection-face-violence/>

²⁵ <https://www.wsws.org/en/articles/2012/09/hung-s05.html>

²⁶ <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2014/04/roma-europe-demanding-justice-and-protection-face-violence/>

Trwa to cały dzień i pozostawia traumę... Nikt nie zasługuje na takie doświadczenie. Ludzie doświadczyli tego w czasie wojny i myślę, że w roku 2013, w XXI wieku, nie musimy tego doświadczać ponownie²⁷.

- 22 maja 2018 r. Wiadomości ERRC doniosły, że grupa zamaskowanych mężczyzn uzbrojonych w broń palną i nietoperze zmusiła rodziny romskie mieszkające w pobliżu wsi Velyka Berezovytsia Tarnopil do ucieczki do lasu, a następnie podpaliła ich prowizoryczne mieszkania. W ataku padły strzały i trzy osoby zostały ranne. Siedmioro przerażonych dorosłych i 30 dzieci straciło cały majątek i dokumenty w wyniku podpalenia. Lekarze z miejscowego szpitala zostali zmuszeni do wezwania policji, gdy ranni Romowie zostali ponownie zaatakowani, gdy zostali zabrani na leczenie.
- Zaledwie tydzień wcześniej, we wsi Rudne w obwodzie lwowskim, 30-osobowy gang zamaskowanych mężczyzn zszedł o 2 w nocy na szałas Romów. 10 maja wyciągał ludzi z łóżek, bił ich i podpalał ich domy, niszcząc cały ich dobytek i zmuszając do ucieczki. Na miejscu byli policjanci i ratownicy pogotowia ratunkowego, ale nie dokonano żadnych aresztowań. Miejsce pobytu ofiar nie jest znane²⁸.
- W kwietniu 2019 r. kilka domów romskich w Gabrowie zostało spalonych przez brutalny tłum wzywający do „oczyszczenia” miasta ze społeczności romskiej, po szeroko rozpowszechnionych materiałach filmowych, na których romscy mężczyźni rzekomo atakują właściciela sklepu. Prawie 80% z 600 Romów Gabrowa uciekło z wioski w wyniku przemocy. Według niektórych członków społeczności i działaczy na rzecz praw Romów, zamiast zapewnić ochronę policyjną, władze nakazały Romom ucieczkę²⁹.

To tylko kilka przykładów narastającej przemocy wobec Romów w Europie. Tym, co jeszcze bardziej przeraża, są nieodpowiednie reakcje, które bardzo często kończą się ogólnym potępieniem ataków przemocy, ale bez uznania ich rozmiarów. Egzekwowanie prawa zawodzi w zapobieganiu atakom rasistowskim, ale także w dochodzeniu w ich sprawie i stawianiu sprawców przed wymiarem sprawiedliwości. Niepokojące jest również to, że postawy rasistowskie są częściej negowane, aniżeli zwalczane.

W raporcie Komisarza Praw Człowieka: Prawa człowieka Romów i Wędrowców w Europie wskazano, że przedstawiciele Romów zgłaszali również arbitralne zajmowanie mienia lub wymuszenia przez policję, są nieproporcjonalnie poddawani arbitralnym środkom zatrzymań. W wielu krajach wydaje się, że Romowie są dyskryminowani w decyzjach o zastosowaniu tymczasowego aresztowania, wskaźnikach oskarżeń i wyroków. Niektóre problemy, z jakimi borykają się Romowie w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych, obejmują brak odpowiedniej reprezentacji w obliczu

²⁷ <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2014/04/roma-europe-demanding-justice-and-protection-face-violence/>

²⁸ <http://www.errc.org/news/anti-roma-pogroms-in-ukraine-on-c14-and-tolerating-terror>

²⁹ <https://www.amnesty.org/en/countries/europe-and-central-asia/bulgaria/report-bulgaria/>

zarzutów, brak szacunku dla Romów jako świadków lub braki w usługach tłumaczeniowych. Zasada domniemania niewinności nie zawsze jest przestrzegana, gdy osoby romskie są stawiane przed sądem. Problemy te są spotęgowane brakiem odpowiedniego reagowania przez systemy wymiaru sprawiedliwości na skargi Romów dotyczące dyskryminacji rasowej i/lub innych nadużyć³⁰.

Wszystko to dobrze pokazuje, jak głęboko zakorzeniona i systemowa jest dyskryminacja Romów.

Zadanie: Zastanów się i dowiedz się!

- *Co to jest antycyganizm?*
- *Co sądzisz o przedstawionych definicjach antycyganizmu?*
- *Jak można to zmanifestować?*
- *Jakie są obecnie główne cechy dyskryminacji Romów w twoim regionie i Europie?*
- *Jakie wyzwania stoją dziś przed Romami, Twoim zdaniem?*
- *Dlaczego według Ciebie Romowie są dyskryminowani i dlaczego ich historia jest pełna wykluczenia i prześladowań?*
- *Czy możesz podać przykłady przemocy tłumy wobec Romów w twoim kraju? Jeśli nic nie przychodzi Ci do głowy, poszukaj w Internecie ostatnich incydentów w Twoim kraju. Kto był odpowiedzialny za te incydenty? Czy takie zachowanie jest uzasadnione? Przeanalizuj, czy istnieje ciągłość historyczna lub podobieństwa z przeszłymi okresami przemocy wobec Romów.*
- *Jaka jest sytuacja Romów w twoim kraju/regionie w zakresie mieszkalnictwa, zatrudnienia, edukacji, zdrowia?*

6. JAK ZAPOBIEGAĆ I ZWALCZAĆ ANTICYGANIZM?

Wysiłki na rzecz poprawy rozwoju gospodarczego i społecznego Romów pomimo wysiłków państw członkowskich Unii Europejskiej napotykać na poważne przeszkody z powodu głęboko zakorzenionych przekonań, które często nie są nawet postrzegane jako takie w kulturze europejskiej. Posuwa się to tak daleko, że wiele osób, które nigdy nie miały osobistego kontaktu z Romami, nadal może je szczegółowo opisać, podczas gdy zachowanie jednej osoby zostanie automatycznie zakwalifikowane jako zachowanie „cygańskie” (negatywne) i przypisane do całej kultury romskiej.

Do dziś stereotypy dotyczące Romów są w większości negatywne. „Powracające motywy dotyczące Romów w większości krajów europejskich to kradzież, odmowa pracy, zbyt duża liczba dzieci, okropna higiena osobista i złe zarządzanie finansami osobistymi”³¹. Ponadto stereotypy te są często

³⁰ *Human rights of Roma and Travellers in Europe*, Commissioner For Human Rights, Council of Europe, February, s. 14, 2012 (<https://rm.coe.int/the-human-rights-of-roma-and-travellers-in-europe/168079b434>).

³¹ G. Maučec, *Identifying and changing stereotypes between Roma and non-Roma: from theory to practice, Innovative issues and approaches in social sciences*, 2013, Vol. 6, Nr 3, s. 185 (<https://core.ac.uk/download/pdf/27223953.pdf>).

(re)produkowane w kulturze popularnej, muzyce, filmie i literaturze³², np. opera Johanna Straussa *Der Zigeunerbaron* (baron cygański) czy *Esmeralda z Dzwonnika z Notre Dame*.

Zadanie!

- *Czy znasz jakieś przykłady tworzenia antycygańskich stereotypów w kulturze popularnej, takiej jak muzyka, film, literatura i moda?*
- *Jak myślisz, dlaczego to zawłaszczanie i stereotypizowanie może być problematyczne?*
- *Kto czerpie zyski z tych produktów (tj. piosenek, ubrań, książek itp.)? Romowie czy nie-Romowie?*

Upředzenia są bardzo trudne do przewycięzenia. Pierwszym krokiem do przewycięzenia tego problemu jest lepsze poznanie kultury romskiej i zakwestionowanie tych poglądów Romów.

Romowie powinni być uznawani za obywateli krajów, w których żyją i mają prawo do pełnego poszanowania ich obywatelstwa i praw człowieka. Kultura romska jest częścią europejskiego dziedzictwa kulturowego. Przyczyniła się do jej różnorodności i wzbogacenia. Ten wkład musi zostać doceniony. Romowie mają takie same aspiracje jak wszyscy inni i powinni mieć możliwość uczestniczenia w życiu Europy oraz zdobywania nowych kompetencji i umiejętności, aby stawić czoła przyszłym wyzwaniom. W całej Europie istnieje wiele organizacji romskich, liderów społeczności, dziennikarzy, pisarzy, naukowców, artystów itp. zajmujących się problemem antycyganizmu. Wysłuchanie ich głosów powinno być pierwszym krokiem w kierunku obalania stereotypów, dyskryminacji i przemocy wobec Romów.

Ponadto, aby przewycięzyć wykluczenie Romów, zwalczać dyskryminację i wykorzenić stereotypy, które powstały przed wiekami i utrwalane są przez literaturę, media, język i sztukę, niezwykle ważne jest edukowanie europejskich społeczeństw na temat kultury, historii i różnorodności Romów.

Istotne jest również wskazanie różnych form antycyganizmu, jego skali i powagi oraz wezwanie do wzięcia odpowiedzialności za obywateli romskich.

Antycyganizm przejawia się w różnych formach. Niektóre są bardziej, inne mniej oczywiste, ale mają charakter strukturalny i instytucjonalny. Świadczy o tym fakt, że instytucje nie udzieliły właściwej odpowiedzi na jej różne formy. Antycyganizm dotyczy władzy, jaką cieszą się sprawcy przestępstw z nienawiści, ponieważ rasizm antyromski jest powszechnie akceptowany, a rzadko jest sankcjonowany. Sprawcy nie uważają swoich działań za problematyczne, a nawet nie postrzegają ich jako coś, co mogłoby być niezgodne z prawem. To także dobry wskaźnik tego, jak małą władzę mają Romowie.

Ze względu na swoją złożoność wykracza poza zwykłą dyskryminację, zwłaszcza że państwo odgrywa ważną rolę w jej tworzeniu i utrwalaniu poprzez politykę, edukację, sprawiedliwość. Zatem zapobieganie wymaga innego zestawu instrumentów, takich jak wymiar sprawiedliwości w sprawach karnych, środki dotyczące równości, podnoszenie świadomości i uznanie odpowiedzialności

³² R. Dotschy Reinhardt, *Everybody's Gypsy. Popkultur zwischen Ausgrenzung und Respekt*, 2014.

podmiotów odpowiedzialnych za poszanowanie, ochronę i wypełnianie zobowiązań w zakresie praw człowieka, które wiążą je na mocy prawa międzynarodowego.

Rostas twierdzi, że aby zapobiegać antycyganizmowi i zwalczać go, „musimy wyjść poza kampanie informacyjne i promujące tolerancję, poza promowanie kultury i tożsamości, aby krytycznie przeanalizować praktyki rasistowskie wobec Romów w społeczeństwach europejskich, w kierunku konsekwentnego wspierania instytucji reprezentujących tożsamość romską. Innymi słowy, aby zwalczać antycyganizm, należy skupić się raczej na państwie i jego instytucjach, a niekoniecznie na próbach „naprawienia” (zasymilowania lub integracji) samych Romów. Takie podejście do walki z antycyganizmem byłoby również logicznym wyborem, aby uniknąć obwiniania ofiar ucisku i zamiast tego skupić się na ciemnicy i systemach przez niego wdrożonych. Ponadto, aby skutecznie zwalczać wielowiekowe antycyganizm, potrzebny jest złożony system ochrony przed antycyganizmem i zadośćuczynienia wcześniejszej dyskryminacji, obejmujący działania afirmatywne w różnych dziedzinach oraz różne ustalenia dotyczące podziału władzy”³³.

W oparciu o doświadczenia Romów, działania na rzecz Romów i proromskiego społeczeństwa obywatelskiego, odpowiednie zalecenia przyjęte przez Parlament Europejski, ocenę KE unijnych ram prawnych dotyczących Romów i inne odpowiednie dokumenty, Alliance przeciwko Antycyganizmowi zaproponował 12 zaleceń.

Zakładają one:

- uznanie istnienia antycyganizmu we wszystkich jego przejawach i wymiarach
- rozpoznanie jego wymiaru historycznego
- poprawić ramy instytucjonalne i polityczne
- wdrażanie ram instytucjonalnych i politycznych w celu zwalczania antycyganizmu jako pierwotnej przyczyny wykluczenia społecznego,
- monitorowanie antycyganizmu w celu zbadania przyczyn, przejawów i skutków antycyganizmu,
- sankcjonowanie mowy nienawiści w dyskursach publicznych,
- sankcjonowanie i karanie przestępstw antycygańskich,
- zapewnienie Romom dostępu do wymiaru sprawiedliwości,
- ulepszanie i wdrażanie ustawodawstwa antydyskryminacyjnego,
- zakończenie wszelkich form antycyganizmu strukturalnego we wszystkich warstwach społeczeństwa,

³³ I. Rostas, *op.cit.*, s.20.

- zapewnienie prawa do swobody przemieszczania się,
- wzmocnienie przywództwa Romów, uczestnictwa, upodmiotowienia i samoorganizacji.

Podsumowując, Romowie są jedną z najbardziej marginalizowanych grup społecznych w Europie i są bardzo wrażliwi ze względu na brak władzy ekonomicznej, wpływów politycznych, zdolności do mobilizacji, reprezentowania swoich interesów, potwierdzania swojej tożsamości, obrony przed przemocą i awans jako grupa społeczna.

Aby zwalczyć antycyganizm, musimy podnieść głos tych, których antycyganizm dramatycznie dotyka, aby zachęcić decydentów politycznych i decydentów do wprowadzenia w życie spójnego, ale zróżnicowanego zestawu środków do walki z antycyganizmem i należy traktować go jako integralną całość. częścią polityk tematycznych.

Zadanie: Zastanów się i dowiedz się!

- *W jaki sposób w twoim kraju lub regionie w Europie wyrażane są stereotypy wobec Romów? Jak to wpływa na relacje między Romami a większością populacji?*
- *Jakie są konsekwencje tych postaw pod względem ich wpływu na relacje między Romami i nie-Romami?*
- *Jaki byłby twoim zdaniem najlepszy sposób na walkę z tymi uprzedzeniami i dyskryminacją?*
- *Co Twoim zdaniem mogłoby przyczynić się do upodmiotowienia Romów, wzmocnienia ich godności? Czy może się do tego przyczynić wiedza o ich doświadczeniach historycznych?*
- *Dlaczego ważne jest, aby Romowie mieli swoich przedstawicieli na najwyższym szczeblu?*

Obejrzyj poniższe filmy:

<https://www.opensocietyfoundations.org/voices/growing-roma>

<https://www.youtube.com/watch?v=yNW-fNrpUqw>

Co sądzisz o tych filmach?

Czy postrzegasz te historie jako pozytywne osiągnięcia, czy raczej postrzegasz je jako główną presję kulturową i narzucanie jej norm i wartości?

Zadanie: Stwórz krótkie stadium przypadku

Przeanalizuj, jak Romowie są przedstawiani w mediach w Twoim kraju.

Sprawdź, czy te przedstawienia różnią się w mediach tradycyjnych i społecznościowych.

Czy Twoim zdaniem te reportacje i przedstawienia są podsycane stereotypami i uprzedzeniami? Czy bardziej przyczynia się do rozpowszechniania tych stereotypów? Co mogłoby to zmienić?

7. NAUCZANIE O ANTACYGANIZMIE

- Lepiej skupić się na mniejszej liczbie materiałów i wykonać je dokładnie na zajęciach. Celem nie jest dzielenie się wszystkim, co wie nauczyciel, ale raczej skłonienie uczniów do zastanowienia się nad niebezpieczeństwami antycyganizmu i podobnych ideologii we współczesnym świecie.
- Ucząc o II wojnie światowej zawsze ucz się o Porajmos. Nie przedstawiaj Romów tylko jako ofiar, bezimiennej masy, ale korzystaj z materiałów i źródeł, które opowiadają inną historię tych ludzi. Ważne jest, aby uwzględnić osobiste, indywidualne historie, które powinny obejmować również okres przed i po Porajmosie.
- Ważne jest, aby uczyć bez tworzenia stereotypów. Dlatego w nauczaniu faktów historycznych niezbędna jest rama historyczna.
- Podczas dzisiejszego nauczania o Romach, ponownie nie wpadaj w pułapkę „jednej historii”, przedstawiając ich tylko jako ofiary, ale pokaż różnorodne przykłady współczesnego życia i kultury Romów.
- Pamiętaj, że studiowanie antycyganów nie mówi nic o Romach, tylko o antycyganach. Odnosi się to również do innych przypadków ideologii nierówności.

8. GDZIE SZUKAĆ INFORMACJI? ORGANIZACJE POZARZĄDOWE I INNE INSTYTUCJE

<https://www.holocaustremembrance.com/>

The International Holocaust Remembrance Alliance

<https://ergonetwork.org/>

European Roma Grassroots Organisations Network

https://www.antigypsyism.eu/?page_id=55

Alliance against Antigypsyism

https://www.antigypsyism.eu/?page_id=115

list of *Alliance against Antigypsyism members*

<https://www.coe.int/en/web/democracy/roma>

Council of Europe

<https://www.amnesty.org/en/search/?q=roma>

Amnesty international

<https://www.hrw.org/sitesearch?search=roma>

Human rights watch

<https://cps.ceu.edu/roma-civil-monitor-ngos-involved>

Roma civil monitor- list of NGO involved

Austria:

- Kulturvereinn österreichischer Roma

(<https://www.kv-roma.at/Oesterreich.html>)

- Verein Karika – Für Roma und Sinti

(<https://verein-karika.jimdofree.com>)

- Romano Centro

(<https://www.romano-centro.org>)

- Roma Volkshochschule Oberwart

<https://vhs-roma.eu>

Polska:

Główne organizacje

- Związek Romów Polskich, <https://romowie.com/>
- Centrum Doradztwa i Informacji dla Romów w Polsce <https://romacenter.pl/>
- Stowarzyszenie Kulturalno Społeczne Romów „Centrum Kultury Romów w Polsce”
- Stowarzyszenie Romów w Krakowie,
- Stowarzyszenie Romów we Wrocławiu „Romani Bacht”,
- Związek Romów Polskich – Oddział w Gorzowie Wielkopolskim,
- Towarzystwo Krzewienia Kultury i Tradycji Romskiej „Kale Jakha”,

- Stowarzyszenie Integracji i Rozwoju Mniejszości Narodowych „Parno Foro”,
- Romskie Stowarzyszenie Oświatowe „Harrangos”,
- Stowarzyszenie Romów w Pyrzycach „Patra”,
- Fundacja Bahtale Roma,
- Towarzystwo Społeczno Kulturalne Romów w Rzeczypospolitej Polskiej z siedzibą w Kędzierzynie Koźlu,
- Stowarzyszenie Asystentów Edukacji Romskiej w Polsce,
- Stowarzyszenie Romów i Innych narodowości w Nysie,
- Międzynarodowe Stowarzyszenie Twórców Romskich w Polsce.

<https://www.gov.pl/web/mniejszosci-narodowe-i-etniczne/romowie>

Inne:

Muzeum Kultury Romów w Warszawie (<http://www.romuzeum.pl/index.php>).

9. LITERATURA

Alliance against antigypsyism, Antigypsyism – a reference paper, 2016 (<https://ergonetwork.org/wp-content/uploads/2017/05/Antigypsyism-reference-paper.pdf>).

Alliance against Antigypsyism Combating antigypsyism in the post-2020 EU Roma Framework Recommendations, 2019 (https://ergonetwork.org/wp-content/uploads/2019/06/2019_05_31-Antigypsyism-Recommendations.pdf).

Antigypsyism: increasing its recognition to better understand and address its manifestations, European Commission Directorate-General for Justice and Consumers Directorate c — Fundamental Rights and Rule of Law unit c.2 — Fundamental Rights Policy, 2018 ([file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/HLG_Conclusionspaperantigypsyism_finalpdf%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/HLG_Conclusionspaperantigypsyism_finalpdf%20(1).pdf)).

A Union of Equality: EU Roma strategic framework for equality, inclusion and participation for 2020-2030 (https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/union_of_equality_eu_roma_strategic_framework_for_equality_inclusion_and_participation_en.pdf).

Bates K., *A brief history of the Rom* (<https://web.archive.org/web/20100615075635/http://sca.org/tj/articles/2002/rom.html#footnote>).

Challenging discrimination, promoting equality, European Roma Rights Center, (http://www.errc.org/uploads/upload_en/file/2015-eu-roma-framework-written-comments-19-february-2016.pdf).

Cičak R., Đurđić R., *Seobe roma- krugovi pakla i venac sreće, Knjige, Migracijske teme*, 3 (1987), 2: 221-241 (file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/Prikaz_6_Cicak.pdf).

Ecri preporuka o opštoj politici br. 13 o borbi protiv anticiganizma i diskriminacije roma, (<https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-13-on-combating-anti-gypsyism-an/16808b5af1>).

Enough! Go beyond prejudice, meet the Roma! (<https://rm.coe.int/16806fd1cd>).

Gómez I.C., End M., *Introduction: Contemporary Dimensions of Antigypsyism in Europe*, [w:] *Dimensions of Antigypsyism in Europe*, s. 21-29, European Network Against Racism and Central Council of German Sinti and Roma, 2019.

Human rights of Roma and Travellers in Europe, Commissioner For Human Rights, Council of Europe, February 2012, (<https://rm.coe.int/the-human-rights-of-roma-and-travellers-in-europe/168079b434>).

Izvešće o aspektima temeljnih prava u integraciji Roma u EU-u: borba protiv anticiganizma (2017/2038(INI)) (https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2017-0294_HR.html#title1).

Keen E., *Mirrors Manual on combating antigypsyism through human rights education* (<https://rm.coe.int/1680494094>).

Lee. R., *A new look at our romani origins and diaspora* (<https://kopachi.com/articles/a-new-look-at-our-romani-origins-and-diaspora-by-ronald-lee/#more-32>).

Maučec G., *Identifying and changing stereotypes between Roma and non-Roma: from theory to practice*, [w:] *Innovative issues and approaches in social sciences*, 2013, Vol. 6, Nr 3, s.185 (<https://core.ac.uk/download/pdf/27223953.pdf>).

Petrova D., *The Roma: between a myth and the future*, 2004 (<http://www.errc.org/cikk.php?cikk=1844>).

Report on aspects of fundamental rights in Roma integration in the EU: the fight against anti-Gypsyism (2017/2038 (INI)) (https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2017-0294_HR.html#title1).

Rostas I., *Ethnic Identity as a Social Category and as a Process. In A Task for Sisyphus: Why Europe's Roma Policies Fail*, s. 1-48, Budapest; New York: Central European University Press, 2019 (doi:10.7829/j.ctv1453hvp.4) [dostęp: 22.01.2021].

Rumbak I., *Upoznajmo romsku zajednicu*, Landex d.o.o., 2010 (<http://montescalearning.com/GLOBVillage/files/SMILE/Upoznajmo%20Romsku%20Zajednicu.pdf>).

Sergio C., Rostas I., Vosyliūtė L., *Combating Institutional Anti-Gypsyism Responses and promising practices in the EU and selected Member States*, Nr 2017/08, Maj 2017, (http://aei.pitt.edu/87207/1/RR2017-08_AntiGypsyism.pdf).

Šlezak H., Šakaja L., *Prostorni aspekti socijalne distance prema Romima*, „Hrvatski geografski glasnik” 74/1, 91 - 109, 2012 (<https://core.ac.uk/download/pdf/14453258.pdf>).

Valeriu N., *Towards a Definition of Anti-Gypsyism*, 2006 (https://ergonet.org/wp-content/uploads/2019/01/Valeriu-Nicholae_towards-a-definition-of-antigypsyism.pdf).

<https://www.coe.int/en/web/roma-and-travellers/roma-history-factsheets>

<https://rm.coe.int/iz-indije-u-evropu-informativna-brosura-o-istoriji-roma/16808b18f3>

<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=53315>

<https://www.britannica.com/topic/Rom>

<http://www.errc.org/cikk.php?cikk=3581>

<https://www.amnesty.org/en/latest/news/2014/04/roma-europe-demanding-justice-and-protection-face-violence/>

<https://www.wsws.org/en/articles/2012/09/hung-s05.html>

<http://www.errc.org/news/anti-roma-pogroms-in-ukraine-on-c14-and-tolerating-terror>

<https://www.amnesty.org/en/countries/europe-and-central-asia/bulgaria/report-bulgaria/>

Polska:

E-lessons dla młodzieży przygotowane przez Stowarzyszenie Romów w Polsce:

- Lekcja 1 Romowie, pochodzenie, tożsamość, wewnętrzne podziały.
- Lekcja 2 Geneza Romskiego Holokaustu XV-XIX wiek.
- Lekcja 3 Powody eksterminacja Romów.
- Lekcja 4 Eksterminacja Romów podczas II wojny światowej.

<http://stowarzyszenie.romowie.net/E-Lekcje-763.html>

(Nie)odkryta Zagłada – Wywiad z dr Joanną Talewicz-Kwiatkowską o eksterminacji Romów i Sinty, dostępny na stronie Instytutu Pamięci Narodowej (<https://ipn.gov.pl/pl/publikacje/nie-tylko-o-ksiazkach/103971,Nieodkryta-Zaglada.html>).